

Ετερότητα και ανάπτυξη των ΑΕΙ

Ογδόντα πέντε χρόνια από την καταστροφή του Πανεπιστημίου της Σμύρνης, που φιλοδοξούσε να αποτελέσει τη βάση για ένα ρεαλιστικό πρόγραμμα κοινωνικού εκσυγχρονισμού

■ ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ*

Η φετινή επέτειος καταστροφής της Σμύρνης συμπίπτει με την προσπάθεια των πανεπιστημίων να σχεδιάσουν την ανάπτυξή τους μέσα σε νέο θεσμικό πλαίσιο. Ο καθορισμός της σχέσης πανεπιστημίου και κοινωνίας συνιστά μία από τις πιο κρίσιμες παραμέτρους ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης.

Το Πανεπιστήμιο Σμύρνης αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση, στην οποία επιχειρήθηκε, χωρίς στεγανά και αγκυλώσεις, η δημιουργία μιας οργανικής σύνδεσης ακαδημαϊκού χώ-

ρου και κοινωνικών αναγκών.

Η ίδρυσή του το Δεκέμβριο του 1920 αποτέλεσε ιδέα του παγκοσμίου φήμιχ Έλληνα μαθηματικού Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή.

Ο Καραθεοδωρή, στενός φίλος του Αϊστανί, ήταν γόνος φαναριώτικης οικογένειας, πολυταξιδεμένος και ικανός να επικοινωνήσει σε επτά γλώσσες. Είχε λαμπρή ακαδημαϊκή καριέρα σε σημαντικά γερμανικά πανεπιστήμια, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Ο Βενιζέλος πείσθηκε από τον Καραθεοδωρή για την προτεραιότητα ίδρυσης του δεύτερου πανεπιστημίου στη Σμύρνη αντί της Θεσσαλονίκης και του έδωσε πλήρη αυτονομία και υποστήριξη στο σχεδιασμό των σχολών, των προγραμμάτων σπουδών και της θεσμικής οργάνωσης του ιδρύματος. Ο Καραθεοδωρή και οι συνεργάτες του (ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Ιωάννης Καλλιτσονάκης, ένας από τους θεμελιωτές της Κοινωνιολογίας στην Ελλάδα) διακρίθηκαν για την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες και να τις συνδέουν με την ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο της ιδρυτικής πρότασης του πανεπιστημίου προβλέπονταν τέσσερις σχολές: σχολή Μηχανικών, Γεωργική σχολή, σχολή Εμπορικών Σπουδών και σχολή Εθνολογίας των λαών της Ανατολής. Σε αυτές αργότερα προστέθηκαν ένα Ινστιτούτο Υγιεινής, μια σχολή Δημοσίων Υπαλλήλων και το Ανώτερο Μουσουλμανικό Ιεροδιδασκαλείο.

«**Ζώσα εικόνα**». Από τους βασικότερους λόγους επιλογής της Σμύρνης

Το συγκρότημα κτιρίων του Πανεπιστημίου Σμύρνης τη δεκαετία του 1920 και ο Κ. Καραθεοδωρή (δεξιά) στην είσοδο του πανεπιστημιακού ιδρύματος της μικρασιατικής πόλης.

Η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Σμύρνης έπρεπε να βασίζεται σε μια ιδιαίτερη σχέση πανεπιστημίου - κοινωνίας που δεν θα περιοριζόταν στα όρια του έθνους-κράτους

ως έδρας του νέου πανεπιστημίου ήταν για τον Καραθεοδωρή η σύνθεση του πληθυσμού της Μικράς Ασίας και η ανάγκη "ενεργής συμμετοχής των μειονοτήτων στη δημόσια ζωή και στην ανάπτυξη της χώρας", όπως ο ίδιος επισήμανε στο υπόμνημά του προς τον Βενιζέλο. Η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδει ο Καραθεοδωρή στο ζήτημα των μη ελληνικών πληθυσμών της Ελλάδας των πέντε θαλασσών φαίνεται και από την άποψη που διατυπώνει για τη σχολή Ανατολικής Εθνολογίας, η οποία "πρέπει, προ παντός άλλου, να εξημερετά πρακτικών σκοπών".

Ο πρακτικός αυτός σκοπός, στον οποίο αναφέρονταν η σχολή Ανατολικής Εθνολογίας αλλά και το Ανώτερο Μουσουλμανικό Ιεροδιδασκαλείο, ήταν βέβαια μακριά από με-

γαλοιδεατισμούς και εθνικιστικές κινδυνολογίες. Εξημερευόταν ένα ρεαλιστικό πρόγραμμα κοινωνικού εκσυγχρονισμού, στο πλαίσιο του οποίου όλοι οι κάτοικοι της Ελλάδας, ανεξαρτήτως θρησκευτήματος και μητρικής γλώσσας, θα εντάσσονταν οργανικά στην ίδια κοινωνία. Επιπλέον, αποσκοπούσε στην ουσιαστική εμπέδωση των σχέσεων της Ελλάδας με τις όμορες χώρες. Ο Καραθεοδωρή είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικός στο υπόμνημά του: "Η αληθινή κεντρική δύναμη της προσεγγίσεως των λαών έγκειται εις την κοινότητα των συμφερόντων και ότι τα φώτα της εκπαίδευσως δύνανται, ως εκ του περιού, να διαδραματίσουν το μέρος του καταλύτου εις τας χημικές ενώσεις". Η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Σμύρνης προσανατολίστηκε "στη δημιουργία κέντρων σπουδών και παιδείας, καταλλήλων να αναπτύξουν τας φυσικάς σχέσεις, τας οποίας θα κληθή να αποκαταστήσει η Ελλάς με άπαντας τους γείτονάς της".

Για αυτό και στη σχολή Ανατολικής Εθνολογίας "παραπλεύρως της επιστημονικής διδασκαλίας των γλωσσών, θα πρέπει να οργανωθούν, ιδίως, μαθήματα, αποσκοπούμενα εις το να δώσουν εις τον σπουδαστήν ζώσαν εικόνα του ολαβικού και του μουσουλμανικού κόσμου, όχι μόνον εκ

της ιστορικής απόψεως, αλλά επίσης λαμβάνομενης προ οφθαλμών και της ενεστώσας καταστάσεως".

Γνώση του πολιτισμού. Ο Καραθεοδωρή και οι συνεργάτες του αντιλαμβάνονταν ότι η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Σμύρνης έπρεπε να βασίζεται σε μια ιδιαίτερη σχέση πανεπιστημίου - κοινωνίας που δεν θα περιοριζόταν στα όρια του έθνους-κράτους.

Το άνοιγμα όμως του Πανεπιστημίου Σμύρνης στις κοινωνίες της Βαλκανικής και της Μέσης Ανατολής δεν αποσκοπούσε σε εργαλειώδη χαρακτήρα σχέσεις γεωπολιτικής εξάρτησης ή οικονομικής διεύθυνσης, παρόλο που η Ελλάδα ήταν εκείνη την περίοδο τόσο ισχυρή όσο ποτέ άλλοτε στη νεότερη ιστορία της.

Ο ρεαλισμός από τον οποίο διακρίνονταν ο Καραθεοδωρή αλλά και το εύρος της σκέψης του τον οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η υπέρβαση αυτή μπορούσε να γίνει δίνοντας έμφαση στη γνώση του πολιτισμού, των γλωσσών και του δικαίου, που θα εξασφάλιζε την "ενεργή συμμετοχή των μειονοτήτων στη δημόσια ζωή".

* Ο Γιώργος Αγγελόπουλος είναι επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας